

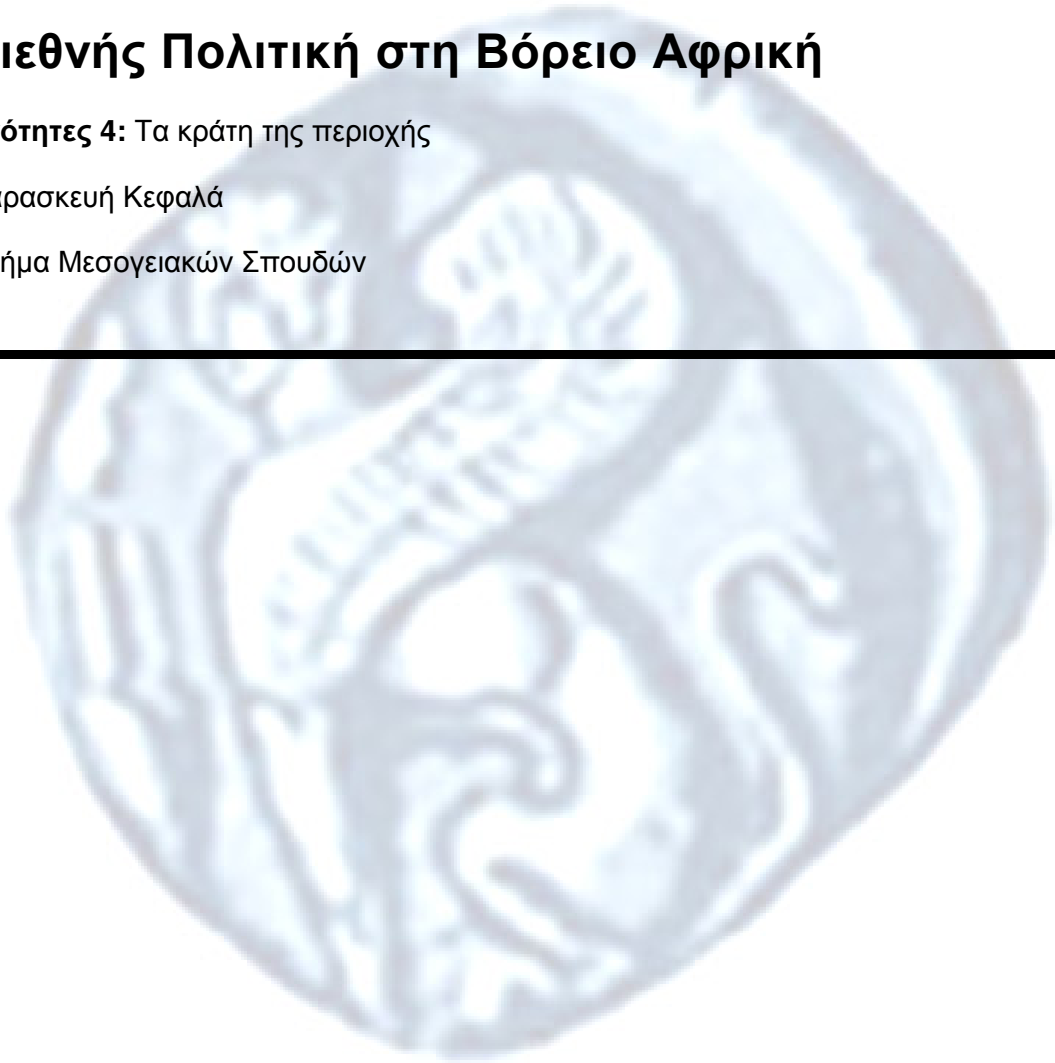
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

Διεθνής Πολιτική στη Βόρειο Αφρική

Ενότητες 4: Τα κράτη της περιοχής

Παρασκευή Κεφαλά

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

1.	Τα κράτη της Βορείου Αφρικής	4
1.1	Η Αλγερία.....	4
1.2	Η Λιβύη.....	6
1.3	Η Τυνησία	9
1.4	Μαρόκο.....	10
1.5	Η Μαυριτανία	12

1. Τα κράτη της Βορείου Αφρικής

Τα βασικά χαρακτηριστικά των κρατών της περιοχής, όπως η έκταση, το μέγεθος του πληθυσμού, η οικονομική ανάπτυξη, αλλά και σημαντικές ιστορικές στιγμές που καθόρισαν την πορεία του κάθε κράτους, διαμόρφωσαν την πολιτική του φυσιογνωμία και τις σχέσεις του με τους γείτονες του, αποτελούν σημαντικά στοιχεία για τη κατανόηση της εξέλιξης της κάθε χώρας αλλά και του περιφερειακού γίνεσθαι.

1.1 Η Αλγερία

Η Αλγερία είναι μία χώρα με τεράστια έκταση (2.381.740 km²) το μεγαλύτερο μέρος της οποίας είναι έρημος. Ο πληθυσμός της φθάνει τα 34 εκατομμύρια και παρουσιάζει υψηλές αυξητικές τάσεις. Παρά το γεγονός ότι η Αλγερία έχει σημαντικά αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, τα οποία εξάγει, δεν παρουσιάζει οικονομική πρόοδο, ενώ το ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα το 2002 ανερχόταν σε 3.400 δολάρια.

Οι αυτόχθονες κάτοικοι, οι Βέρβεροι, κατακτήθηκαν τον 7^ο αιώνα από τους Άραβες και εξισλαμίσθηκαν¹. Στην συνέχεια, όπως όλα τα αραβικά εδάφη, τον 16^ο αιώνα η Αλγερία πέρασε υπό τον έλεγχο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Έπειτα, η Αλγερία άρχισε να κατακτάται από την Γαλλία το 1830. Η κατάκτηση της χώρας ολοκληρώθηκε το 1870 και διήρκεσε μέχρι το 1962, οπότε, μετά από έναν αιματηρότατο και σκληρό πόλεμο εναντίον των Γάλλων, η Αλγερία έγινε ανεξάρτητο κράτος².

Η Αλγερία είναι μία από τις μεγαλύτερες χώρες της περιοχής και είναι πλούσια σε φυσικούς πόρους, πετρέλαιο και φυσικό αέριο, όμως αντιμετωπίζει πολλά και σοβαρά εσωτερικά προβλήματα, όπως αυξανόμενη φτώχεια και ανεργία. Ενδεικτικό

¹ Το γεγονός ότι οι Βέρβεροι εξισλαμίσθηκαν δεν σημαίνει ότι έχασαν την ιδιαίτερη ταυτότητα τους και έγιναν Άραβες. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να στερούνται δικαιωμάτων, καθώς δεν αναγνωρίζονται από το αλγερινό κράτος ως μειονότητα. Το 2001, η κυβέρνηση της Αλγερίας, μετά από μήνες ταραχών, αποδέχθηκε αιτήματα των Βερβέρων που αφορούν πολιτιστικά τους δικαιώματα όπως το να μιλούν την γλώσσα τους. Οι Βέρβεροι κατοικούν κυρίως στα ορεινά της χώρας και αποτελούν, σήμερα, το 30% του πληθυσμού της Αλγερίας, το σύνολο του οποίου υπερβαίνει τα 34 εκατομμύρια, με συνεχώς αυξανόμενες τάσεις λόγω του υψηλού ρυθμού γεννήσεων στην χώρα.

² Η κατάκτηση της Αλγερίας από την Γαλλία άρχισε το 1830 και ολοκληρώθηκε το 1870. Η οικονομική σημασία της Αλγερίας για την Γαλλία ήταν τεράστια και για τον λόγο αυτό το 1848, η γαλλική εθνοσυνέλευση την μετέτρεψε από αποικία σε περιοχή της μητροπολιτικής Γαλλίας. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, ο επαναστατικός άνεμος που σάρωνε τον Γ' Κόσμο έπληξε και την Γαλλία, η οποία μετά από οκτώ χρόνια πολέμου, έχασε την Ινδοκίνα το 1954. Στην συνέχεια, καθώς οι εθνικοαπελευθερωτικοί αγώνες των λαών των αποικιών της κέρδιζαν έδαφος, η Γαλλία υποσχέθηκε στις 31 Ιουλίου 1954 ότι θα παραχωρήσει ανεξαρτησία στην Τυνησία, αλλά όχι στην Αλγερία. Έτσι, την 1 Νοεμβρίου 1954 αρχίζει η αλγερινή επανάσταση κατά της Γαλλίας. Είναι προφανές ότι η ανεξαρτησία την οποία κατάφερε να αποσπάσει η Τυνησία και στην συνέχεια το Μαρόκο το 1956, ενέτεινε την αποφασιστικότητα των Αλγερινών να κατακτήσουν την ελευθερία και την ανεξάρτητη κρατική τους υπόσταση. Ο αγώνας ήταν μακρύς, σκληρός, αιματηρός και διήρκεσε από το 1954 μέχρι το 1962, οπότε με τις Συμφωνίες του Εβιάν, η Αλγερία έγινε ανεξάρτητο κράτος. Επρόκειτο για μία ιδιαίτερα ταραγμένη περίοδο, που προκάλεσε τεράστια προβλήματα και αντιδράσεις στο εσωτερικό της Γαλλίας, διχάζοντας την χώρα. Η απόφαση του στρατηγού Ντε Γκώλ, που ήταν τότε πρόεδρος της γαλλικής Δημοκρατίας, να σταματήσει την αιματοχυσία, που πλέον ήταν άσκοπη, προκάλεσε την οργή τμήματος του γαλλικού στρατού, που συγκρότησε μυστικό στρατό (ΟΑΣ) και προσπάθησε να δολοφονήσει τον πρόεδρο, ώστε να συνεχίσει τον πόλεμο μέχρι την συντριβή των επαναστατών.

είναι το γεγονός ότι το κατά κεφαλήν ετήσιο εισόδημα το 2007 ήταν 3.388 δολάρια. Τα προβλήματα αυτά γίνονται εκρηκτικά εάν προστεθεί και ο υψηλός ρυθμός γεννήσεων, πράγμα το οποίο σημαίνει ότι ο μισός περίπου πληθυσμός της χώρας είναι κάτω των 25 ετών. Δεν είναι επομένως παράξενο το γεγονός ότι και στην Αλγερία ξεσπούν κατά περιόδους οι λεγόμενες ταραχές του ψωμιού, δηλαδή οι μαζικές διαμαρτυρίες του πληθυσμού εναντίον της κυβέρνησης, όταν αυξάνονται οι τιμές βασικών ειδών διατροφής, όπως το αλεύρι, το λάδι και λοιπά.

Στην Αλγερία κυρίαρχο κόμμα είναι το Εθνικο-απελευθερωτικό κόμμα (Front de Liberation Nationale), το οποίο πρωτοστάτησε στον αγώνα κατά των Γάλλων για την ανεξαρτησία, και το οποίο μετατράπηκε σε ένα αναποτελεσματικό, γραφειοκρατικό και αυταρχικό καθεστώς. Τα χαρακτηριστικά αυτά αποτελούν ιδανικό υπόβαθρο για την ανάπτυξη ακραίων ισλαμικών ομάδων, καθώς οι ισλαμικές οργανώσεις λειτουργούν ως ένα άτυπο κράτος πρόνοιας, καλύπτοντας τα μεγάλα κενά στην κοινωνική πολιτική του κράτους, εκτελώντας κοινωνικό έργο, όπως η φροντίδα αρρώστων, η συνδρομή σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες, η μόρφωση άπορων παιδιών σε θρησκευτικά σχολεία κλπ. Το σημαντικότερο χαρακτηριστικό τους όμως είναι ότι δίνουν στις χιλιάδες άνεργους νέους προοπτική για το μέλλον, το οποίο στις κρατούσες συνθήκες δεν τους εμπεριέχει.

Οι κοσμογονικές αλλαγές που σηματοδότησε η κατάρρευση του σοβιετικού κόσμου, επέσπευσαν την άνοδο της ριζοσπαστικής ισλαμικής ιδεολογίας σε πολλά σημεία του αραβικού κόσμου, όμως έκανε ιδιαίτερα αισθητή –και μάλιστα με επώδυνο τρόπο– την παρουσία της στην Αλγερία. Τον Δεκέμβριο του 1991 κατά την διάρκεια του πρώτου γύρου των βουλευτικών εκλογών το «Μέτωπο Ισλαμικής Σωτηρίας» (Front Islamic de Salut), δηλαδή το μεγαλύτερο κόμμα της αντιπολίτευσης κέρδισε τον πρώτο γύρο. Ο δεύτερος γύρος των εκλογών αυτών δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Στην συνέχεια το «Μέτωπο Ισλαμικής Σωτηρίας» διασπάστηκε και από την διάσπαση αυτή προέκυψαν ισλαμικές οργανώσεις, οι οποίες στράφηκαν στην χρήση ένοπλης βίας για την ανατροπή του καθεστώτος και την εγκαθίδρυση ενός ισλαμικού κράτους. Από τις σημαντικότερες ένοπλες ισλαμικές οργανώσεις στην Αλγερία ήταν η «Ένοπλη Ισλαμική Ομάδα» (Groupe Islamique Arme). Έτσι, άρχισε ένας μακρόχρονος και αιματηρός πόλεμος μεταξύ των κυβερνητικών δυνάμεων ασφαλείας και των ένοπλων ισλαμικών ομάδων, με χιλιάδες νεκρούς. Το 1999, η κυβέρνηση έδωσε αμνηστία σε όσους ισλαμιστές ήθελαν να καταθέσουν τα όπλα, αυτό όμως δεν οδήγησε στην ειρήνη.

Ο εμφύλιος συνεχίστηκε, το ίδιο και οι σφαγές. Υπολογίζεται ότι οι νεκροί ξεπερνούν τις εκατόν πενήντα χιλιάδες. Ο εμφύλιος πόλεμος στην Αλγερία έληξε το 2005 με το δημοψήφισμα που διοργάνωσε η κυβέρνηση χορηγώντας αμνηστία³. Έκτοτε, στην

³ Στις 29 Σεπτεμβρίου 2005 η κυβέρνηση διοργάνωσε δημοψήφισμα, καλώντας τους εκλογείς να τοποθετηθούν στο εξής ερώτημα: «είστε υπέρ ή κατά του Χάρτη για την ειρήνη και την εθνική συμφιλίωση, που προτείνει η κυβέρνηση;». Από την χορήγηση αμνηστίας εξαιρούνταν μόνον όσοι συμμετείχαν σε μαζικές δολοφονίες, βομβιστικές ενέργειες και απαγωγές. Ορισμένα κόμματα της αντιπολίτευσης τάχθηκαν κατά του δημοψηφίσματος, θεωρώντας ότι το μόνο που θα μπορούσε να προκύψει από το δημοψήφισμα αυτό ήταν η νομιμοποίηση της εξουσίας του προέδρου της χώρας, Αμπντελαζίζ Μπουτεφλίκα, αλλά και το να χαθεί κάθε πιθανότητα να αποδοθεί δικαιοσύνη για τις σφαγές. Παρά το γεγονός ότι οι αιτιάσεις αυτές ήταν βάσιμες, οι Αλγερινοί πολίτες επέλεξαν το να απαλλαγούν από τον εφιάλτη του εμφυλίου και έσπευσαν στις κάλπες. Το ποσοστό υπέρ της

χώρα επικρατεί σχετική ηρεμία, όμως τα προβλήματα που παραμένουν άλυτα είναι πάρα πολλά και καμμία λύση δεν είναι, άμεσα τουλάχιστον, ορατή.

1.2 Η Λιβύη

Η Λιβύη είναι μία χώρα με πολύ μεγάλη έκταση (1.750.540 km²) το μεγαλύτερο μέρος της οποίας είναι έρημος και με μικρό πληθυσμό (4,7 εκατομμύρια κάτοικοι), οι οποίοι ανήκουν σε διάφορες φυλές και είναι στην συντριπτική τους πλειοψηφία σουνίτες, και μέχρι την ανακάλυψη των πλούσιων κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου, πάμπτωχη. Μετά την εθνικοποίηση του ορυκτού πλούτου της χώρας όμως, η κατάσταση αυτή άλλαξε. Το 2007 το ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα στην Λιβύη ήταν πάνω από οκτώ χιλιάδες δολάρια, το οποίο είναι μακράν το υψηλότερο στην Βόρειο Αφρική.

Μέχρι την κατάκτηση της από την Οθωμανική αυτοκρατορία, η έκταση που ονομάζεται σήμερα Λιβύη είχε εποικιστεί από τους αρχαίους Έλληνες, έπειτα κατακτήθηκε από τους Ρωμαίους, ελέγχθηκε από τους Βυζαντινούς και στην συνέχεια έγινε ορμητήριο πειρατών. Κατά την διάρκεια των ετών 642 – 643, οι Άραβες κατέλαβαν την Κυρηναϊκή και μέχρι το 647 επεξέτειναν τον έλεγχο τους στην υπόλοιπη περιοχή. Το 1835 η Υψηλή Πύλη κατέκτησε την Λιβύη. Το 1911 -και ενώ η Υψηλή Πύλη είχε να αντιμετωπίσει τις εξεγέρσεις στα Βαλκάνια- η Ιταλία με αφορμή διακριτική μεταχείριση εις βάρος υπηκόων της που διέμεναν στην χώρα- κήρυξε τον πόλεμο στην Οθωμανική αυτοκρατορία και κατέλαβε την Λιβύη, η οποία από το 1912 γίνεται ιταλική αποικία.

Κατά την διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η Λιβύη γίνεται το επίκεντρο μιάς σκληρής σύγκρουσης μεταξύ των δυνάμεων του Άξονα και των Συμμάχων για τον έλεγχο της Βορείου Αφρικής και εν τέλει περνά υπό τον έλεγχο των Βρετανών και των Γάλλων. Στις 21 Νοέμβριου του 1949 η γενική συνέλευση του Ο. Η. Ε αποφάσισε με ψήφους 49-0, και 9 αποχές την πλήρη ανεξαρτησία της Λιβύης μέχρι το 1952. Στις 24 Δεκεμβρίου του 1951 έγινε η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Λιβύης⁴ και, με δυτική υποστήριξη, την εξουσία ανέλαβε ο βασιλιάς Ιντρίς Α'.

Το 1958 η *British Petroleum* ανακάλυψε νότια της Κυρηναϊκής μεγάλα κοιτάσματα πετρελαίου, πράγμα που άλλαξε τα οικονομικά δεδομένα και την σημασία της χώρας⁵. Οι αλλαγές αυτές όμως δεν βελτίωσαν το βιοτικό επίπεδο των κατοίκων, το οποίο παρέμεινε εξαιρετικά χαμηλό, λόγω των χαρακτηριστικών συμβάσεων που είχε υπογράψει ο βασιλιάς Ιντρίς με τις ξένες πετρελαϊκές εταιρείες. Η έλλειψη οικονομικής προόδου συνέβαλλε καθοριστικά στον να μην αλλάξουν οι κοινωνικές δομές της Λιβύης, που παραμένει μέχρι σήμερα μία χώρα, στην οποία υπερισχύουν οι δεσμοί μεταξύ των μελών κάθε φυλής. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η απουσία ενός στοιχειώδους σχεδιασμού ανάπτυξης της χώρας, η ανεκτικότητα στην κρατική διαφθορά, και κυρίως το γεγονός ότι ελάχιστο τμήμα τεράστιων κερδών από τις

χορήγησης αμνηστίας, τόσο σε ισλαμιστές όσο και σε στρατιωτικούς, ήταν συντριπτικό, φθάνοντας το 97,36%.

⁴ Collins C. Imperialism and revolution in Libya, *MERIP Reports*, No27, April.1974, σελ.12

⁵ Martel A. *La Libye 1835 – 1990. Essai de géopolitique historique*. Paris, Presses Universitaires France, 1991.

εξαγωγές πετρελαίου παρέμεναν στην χώρα, δυσχέραιναν ιδιαίτερα την θέση του Λίβου μονάρχη⁶.

Το 1969, ο συνταγματάρχης Μουαμάρ Καντάφι ηγείται πραξικοπήματος, το οποίο ανατρέπει τον βασιλιά Ιντρίς. Η Λιβύη από Αραβική Δημοκρατία της Λιβύης μετονομάζεται σε Λαϊκή Αραβική Λιβυκή και Σοσιαλιστική Τζαμαχιρία, η οποία διοικείται από τον ίδιο, ως ηγέτη της λαϊκής επανάστασης, καθώς και από τις λεγόμενες επαναστατικές επιτροπές. Σύμφωνα με την λογική του καθεστώτος της Τρίπολης, ο Μουαμάρ Καντάφι παραμένει ο ηγέτης της επανάστασης, ο λαός διοικείται από τις επαναστατικές επιτροπές και επομένως, δεν υπάρχει λόγος να υιοθετήσει η χώρα άλλο πολιτικό σύστημα και κυρίως ένα σύστημα δυτικού τύπου ούτε να δημιουργήσει μηχανισμούς ελέγχου της εξουσίας. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το καθεστώς αναπαράγει τον εαυτό του, ισχυριζόμενο ότι υπηρετεί πιστά τα συμφέροντα του λαού και ερμηνεύει την βούληση του.

Παρ' όλα αυτά, κατά την πρώτη δεκαετία της διακυβέρνησης Καντάφι, το καθεστώς είχε τεράστια λαϊκή αποδοχή, και δικαιολογημένα, αφού η εθνικοποίηση του πετρελαϊκού πλούτου της χώρας και οι κρατικές παροχές συνέβαλλαν ώστε το βιοτικό επίπεδο του λαού της Λιβύης να γνωρίσει μία πρωτοφανή, τουλάχιστον για τα δεδομένα της χώρας, άνοδο. Στα μέσα της δεκαετίας του '70 όμως, άρχισαν να εμφανίζονται τα πρώτα οικονομικά προβλήματα στην χώρα, που συνοδεύθηκαν από εκδηλώσεις δυσαρέσκειας και αμφισβήτησης του Μουαμάρ Καντάφι, που εστιάζονταν στο γεγονός ότι δεν μπορεί να αποτελεί τον αδιαφιλονίκητο, μοναδικό και επ' αόριστον ηγέτη της χώρας.

Κατηγορώντας τους αντιπάλους του για αντεπαναστατική δράση, ο Μουαμάρ Καντάφι κατέπνιξε τις αντιδράσεις αυτές εν τη γενέσει τους. Αυτό όμως δεν σήμαινε ότι η δυσαρέσκεια είχε εξαφανιστεί. Έτσι, τον Αύγουστο του 1985 γίνεται απόπειρα πραξικοπήματος εναντίον του Μουαμάρ Καντάφι, η οποία απέτυχε. Οι πραξικοπηματίες συνελήφθησαν, ενώ ο Μουαμάρ Καντάφι απέκλεισε από το Επαναστατικό Συμβούλιο, ανώτατο όργανο του κράτους, όσους δεν έχαιραν της πλήρους εμπιστοσύνης του, μειώνοντας τα μέλη του από 12 σε 5. Από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του '80, λοιπόν, ο Μουαμάρ Καντάφι, άρχισε να κάνει εσωτερικές αλλαγές συγκεντρώνοντας όλο και περισσότερες εξουσίες στο πρόσωπο του⁷, ενώ στα τέλη της δεκαετίας του '90, και μετά από μία παρατεταμένη περίοδο διεθνούς απομόνωσης, άρχισε να κάνει ανοίγματα προς την Δύση, φοβούμενος την άνοδο του ισλαμικού φονταμενταλισμού⁸.

Η εξωτερική πολιτική της Λιβύης υπό τον Μουαμάρ Καντάφι, χαρακτηρίζεται από μία συνεχή προσπάθεια εξάπλωσης της λιβυκής επιρροής, η οποία άλλοτε έχει ως επίκεντρο τον παναραβισμό και άλλοτε τον παναφρικανισμό, ενώ παρά τις σαφείς

⁶ Ray Takeyh, *Qadhafi's Libya and the Prospect of Islamic Succession*, Volume VII, February 2000, Number 2

⁷ St. John R. B. Redefining the Libyan revolution: The changing ideology of Muamar Qaddafi, *The Journal of North African studies*, Vol. 13, Issue 1, March 2008, p.91 –106.

⁸ Reich B. – Long D. *The Government and Politics of the Middle East and North Africa*, Westview Press; 2002, 4th edition.

ισλαμικές επιρροές που εμπεριέχονται στο Πράσινο Βιβλίο⁹, το 1975 υπογράφει Σύμφωνο συνεργασίας με την Σοβιετική Ένωση, από την οποία προμηθεύεται όπλα.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ο Μουαμάρ Καντάφι αναλαμβάνει σειρά ανεπιτυχών προσπαθειών για την ενότητα του αραβικού κόσμου. Το 1970, προτείνει στον Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ την ένωση της Λιβύης με την Αίγυπτο όχι μόνο γιατί η Αίγυπτος είναι η μεγαλύτερη αραβική χώρα αλλά και διότι έχουν κοινά σύνορα. Μία τέτοια ένωση θα αποτελούσε καταλύτη στο θέμα της αραβικής ενότητας αλλά το Κάιρο δεν αποδέχεται την πρόταση. Σειρά έχει η προσέγγιση με την Συρία και στην συνέχεια με την Τυνησία, όμως οι προσπάθειες της Λιβύης έμειναν χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα. Μετά τις αποτυχίες αυτές, ο συνταγματάρχης Καντάφι στρέφει τις ενωτικές του βλέψεις προς τους νότιους γείτονες του, δηλαδή τα αφρικανικά κράτη, αλλά οι προσπάθειες του δεν καρποφόρησαν ούτε αυτή τη φορά. Οι λόγοι για την αποτυχία αυτή είναι πολλοί, μπορεί όμως να αποδοθεί κυρίως στο γεγονός ότι κανένα από τα γειτονικά κράτη δεν ήταν διατεθειμένο να εγκαταλείψει την νεοαποκτηθείσα ανεξαρτησία του και να υπαχθεί στην λιβυκή ηγεμονία, την οποία ο Μουαμάρ Καντάφι θεωρούσε μάλλον δεδομένη, λόγω της πολύ μεγάλης διαφοράς που υπήρχε όσον αφορά την οικονομική ισχύ που διέθετε η Λιβύης σε σχέση με τους μελλοντικούς της εταίρους.

Πέραν όμως των πολιτικών και διπλωματικών προσπαθειών που κατέβαλε για να επεκτείνει την λιβυκή επιρροή σε όλα τα γειτονικά υποσυστήματα, ο Μουαμάρ Καντάφι χρησιμοποίησε και την ένοπλη βία, κυρίως εναντίον του Τσάντ¹⁰. Επίσης, δεν παρέλειψε να χρησιμοποίησει την οικονομική ισχύ που διέθετε, ώστε χρηματοδοτώντας ένοπλες ομάδες και κινήματα που δρούσαν σε γειτονικές χώρες, όπως για παράδειγμα στην Αγκόλα, να μπορεί να επηρεάσει τις εξελίξεις προς όφελος του.

Από τις αρχές τις δεκαετίας του '80, οπότε αρχίζει μία νέα φάση όξυνσης μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, η Λιβύη βρίσκεται στο στόχαστρο της Δύσης και κυρίως των Ηνωμένων Πολιτειών και του Ηνωμένου Βασιλείου. Οι αμερικανο-λιβυκές σχέσεις, που δεν ήταν ποτέ καλές, επιδεινώθηκαν δραματικά όταν η Λιβύη απαίτησε την μερίδα του λέοντος στην διαμάχη της με την Τυνησία όσον αφορά τον καθορισμό των θαλάσσιων ζωνών στον Κόλπο της Σύρτης. Οι Ηνωμένες Πολιτείες παρενέβησαν στην διαμάχη υπέρ της Τυνησίας και δύο λιβυκά πολεμικά αεροσκάφη κατερρίφθησαν από αμερικανικά μαχητικά. Ωστόσο, το 1986, οι Ηνωμένες Πολιτείες βομβάρδισαν την ίδια την Λιβύη, σε αντίποινα για την βομβιστική ενέργεια που έγινε σε ντισκοτέκ του Βερολίνου όπου σκοτώθηκαν αμερικανοί στρατιωτικοί, ενώ παράλληλα η Τρίπολη κατηγορήθηκε ότι κατασκευάζει όπλα μαζικής καταστροφής. Από τους αμερικανικούς βομβαρδισμούς στην Τρίπολη και την Βεγκάζη σκοτώθηκαν περισσότεροι από εκατό άμαχοι, Λίβυοι πολίτες.

⁹ Η φιλοσοφία του Μουαμάρ Καντάφι συνοψίζεται στο λεγόμενο Πράσινο Βιβλίο, το οποίο απευθύνεται τόσο στους Λίβυους όσο και στους υπόλοιπους Άραβες, μιά και η πολιτική Καντάφι διαπνέεται από το πνεύμα του παναραβισμού, αν και αυτή η κατεύθυνση της εξωτερικής του πολιτικής δεν ήταν ούτε αταλάντευτη ούτε αποκλειστική.

¹⁰ Burr J. M. - Collins R. *Africa's Thirty Years War: Libya, Chad, and the Sudan, 1963-1993*. Westview Press, Boulder, 1999.

Η ένταση μεταξύ ΗΠΑ και Λιβύης οξύνεται ακόμα περισσότερο το 1988, οπότε η Ουάσιγκτον κατηγορεί την Τρίπολη για την έκρηξη που έγινε σε αεροσκάφος της PANAM, το οποίο βρισκόταν εν πτήση πάνω από το Λόκερμπι της Σκωτίας. Οι ΗΠΑ ζητούν από τον Μουαμάρ Καντάφι να τους παραδώσει τους υπεύθυνους για την αεροπορική τραγωδία αλλά ο Καντάφι αρνείται την ευθύνη και απορρίπτει το αίτημα. Το 1992, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ, μετά από αίτημα των ΗΠΑ, επιβάλλει κυρώσεις στην Λιβύη, ώστε να την αναγκάσει να παραδώσει στην δικαιοσύνη τους δύο Λίβυους που κατηγορούνται για την υπόθεση του Λόκερμπι. Επτά χρόνια αργότερα, η Λιβύη παραδίδει τους δύο υπόπτους. Έτσι αίρονται οι διεθνείς κυρώσεις που είχαν επιβληθεί στην Λιβύη, η οποία αποκαθιστά τις διπλωματικές της σχέσεις με το Ηνωμένο Βασίλειο που είχαν διακοπεί.

Ωστόσο, οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, η πολιτική που ακολουθεί ο Αμερικανός πρόεδρος Τζώρτζ Μπους εναντίον της ισλαμικής τρομοκρατίας αλλά κυρίως η αμερικανο-βρετανική επίθεση εναντίον του Ιράκ τον Μάρτιο του 2003 αλλάζουν τα δεδομένα και αναγκάζουν τον Μουαμάρ Καντάφι να πραγματοποιήσει μία δραματική στροφή. Έτσι, τον Αύγουστο του 2003, η Λιβύη αναλαμβάνει επίσημα την ευθύνη για την τραγωδία του Λόκερμπι και δέχεται να καταβάλλει τις αποζημιώσεις που είχε επιδικάσει το δικαστήριο στις οικογένειες των θυμάτων. Τον επόμενο μήνα το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ αίρει όλες τις διεθνείς κυρώσεις που είχε επιβάλλει στην Λιβύη.

Εν τω μεταξύ, ο Μουαμάρ Καντάφι προετοιμάζε ήδη από τις αρχές του 2002 το έδαφος για σημαντικά ανοίγματα προς την Δύση. Λίβυοι αξιωματούχοι αρχίζουν μυστικές συνομιλίες με Αμερικανούς και Βρετανούς ομολόγους τους σχετικά με το πώς θα μπορούσε να σταματήσει η ροή χρήματος προς τις ισλαμικές τρομοκρατικές οργανώσεις αλλά και σχετικά με το θέμα των όπλων μαζικής καταστροφής, που διαθέτει η Τρίπολη. Τον Δεκέμβριο του 2003 αποκηρύσσει την χρήση όπλων μαζικής καταστροφής, ανοίγει την χώρα σε διεθνή έλεγχο, παραδίδει τα χημικά όπλα που διέθετε ώστε να καταστραφούν και λίγο αργότερα υπογράφει το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο της Συνθήκης για την μη διάδοση όπλων μαζικής καταστροφής.

Το 2004, η στροφή της εξωτερικής πολιτικής του Μουαμάρ Καντάφι ολοκληρώνεται με την παραχώρηση δικαιωμάτων εκμετάλλευσης πετρελαιοπηγών σε εταιρείες δυτικών συμφερόντων, αλλά και με την υπογραφή σημαντικών οικονομικών συμβολαίων με ευρωπαϊκές εταιρείες, κυρίως γαλλικές ισπανικές, ιταλικές αλλά και βρετανικές, στην Λιβύη.

1.3 Η Τυνησία

Η Τυνησία έχει μικρή έκταση, 164.000 km², και ο πληθυσμός της, που αυξάνεται με ταχείς ρυθμούς ξεπερνά τα δέκα εκατομμύρια κατοίκους. Η Τυνησία είναι μία φτωχή χώρα, το ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα μετά βίας φθάνει τις τρεις χιλιάδες δολάρια, ενώ στερείται σημαντικού φυσικού πλούτου. Κυριότερη πηγή εισοδήματος είναι η εξαγωγή γεωργικών προϊόντων και ο τουρισμός.

Η ιστορική διαδρομή της Τυνησίας δεν διαφέρει πολύ από αυτήν των γειτόνων της: έγινε γαλλικό προτεκτοράτο το 1881, δηλαδή αμέσως μετά την ολοκληρωτική

κατάληψη της Αλγερίας. Το 1952 αρχίζει ο ένοπλος αγώνας των Τυνησίων εναντίον των Γάλλων, στον οποίο πρωτοστατεί ο Χαμπίμπ Μπουργκίμπα. Το 1954, μετά την πανωλεθρία των γαλλικών στρατευμάτων στο Ντιέν Μπιέν Φού, και την απώλεια της Ινδοκίνας, η Γαλλία βλέποντας την διεθνή της ισχύ να φθίνει δραματικά, στρέφει την προσοχή της στην Βόρειο Αφρική. Όμως και εκεί η κατάσταση είναι αρνητική για τα γαλλικά συμφέροντα, καθώς τα κινήματα για εθνική ανεξαρτησία εντείνονται. Το 1954, μπροστά στον κίνδυνο να χάσει ολόκληρη την Βόρειο Αφρική η Γαλλία υπόσχεται εσωτερική αυτονομία στην Τυνησία και το Μαρόκο, όχι όμως και στην Αλγερία, και χωρίς να προσδιορίσει ακριβές χρονοδιάγραμμα. Το 1956 δίδεται στην Τυνησία αυτονομία και ως πολίτευμα της ορίζεται η βασιλεία. Το 1957 όμως, ο Χαμπίμπ Μπουρκίμπα καταργεί την βασιλεία και γίνεται ο πρώτος πρόεδρος της Τυνησίας. Το 1975, μετά από αλλαγή που ψηφίσθηκε στο Σύνταγμα, ο Χαμπίμπ Μπουργκίμπα ανακηρύσσεται ισόβιος πρόεδρος της χώρας.

Ο Χαμπίμπ Μπουργκίμπα, λοιπόν, με νωπή ακόμα την δόξα του απελευθερωτή, έγινε ο πρώτος πρόεδρος της Τυνησίας, όμως το προεδρικό σύστημα που εγκαινίασε δεν άργησε να μετατραπεί σε ένα μονοκομματικό, αυταρχικό κράτος. Ωστόσο, ο προσανατολισμός της εξωτερικής πολιτικής της Τυνησίας είναι σταθερά φιλοδυτικός και έτσι, καθ' όλη την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η τύποις δημοκρατική Τυνησία χαίρει της υποστήριξης της Δύσης, καθώς μαζί με το Μαρόκο αποτελεί ανάχωμα στους τοπικούς συμμάχους της Σοβιετικής Ένωσης, δηλαδή την Αλγερία και την Λιβύη.

Με τον καιρό, το προεδρικό καθεστώς της Τυνησίας γίνεται όλο και πιο αυταρχικό, η ελευθερία της έκφρασης όλο και πιο περιορισμένη και η άσκηση ουσιαστικής αντιπολίτευσης όλο και πιο δύσκολη. Δεδομένου ότι η οικονομία της χώρας υστερεί, και παρά την οικονομική βοήθεια που δέχεται η χώρα η οποία χάνεται λόγω της διαφθοράς, η Τυνησία προσφεύγει στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Το ήδη χαμηλό βιοτικό επίπεδο γίνεται ακόμα χαμηλότερο και ξεσπούν περιοδικά οι λεγόμενες ταραχές του ψωμιού, όπως συνέβη το 1983. Οι ταραχές αντιμετωπίστηκαν από το καθεστώς με σιδηρά πυγμή αλλά, όπως ήταν αναμενόμενο, τα προβλήματα αντί να αμβλυνθούν οξύνθηκαν. Έτσι, από τα μέσα της δεκαετίας του '80 η Τυνησία γνωρίζει μία επίφοβη αύξηση της επιρροής των φονταμενταλιστών ισλαμιστών, η οποία αντιμετωπίζεται και αυτή με κρατική καταστολή.

Το 1989, ο τότε υπουργός Εσωτερικών (1984 –1989), Ζίν Ελ –Αμπιντίν Μπέν Άλι, εκλέγεται πρόεδρος της Δημοκρατίας με ποσοστό 99,27%. Τα προβλήματα της χώρας διογκώνονται λόγω της ευνοιοκρατίας και της διαφθοράς, ενώ οι κοινωνικο-οικονομικές διαφορές ανάμεσα στα πολυπληθή φτωχά στρώματα του πληθυσμού και τους πλούσιους γίνονται όλο και πιο έντονες. Μέσα από συνταγματικές μεταρρυθμίσεις τις οποίες κατάφερε να περάσει από την Βουλή, αφού δεν υπήρχε ουσιαστική αντιπολίτευση, ο πρόεδρος Μπέν Άλι, συνέχισε να κυβερνά την Τυνησία, προς ίδιον όφελος, μέχρι τον Ιανουάριο του 2011, οπότε ανατράπηκε από τις νέες ταραχές του ψωμιού που ξέσπασαν στην χώρα.

1.4 Μαρόκο

Το Μαρόκο έχει έκταση περίπου 450.000 Km² και ο πληθυσμός του ξεπερνά τα τριάντα εκατομμύρια κατοίκους, ενώ έχει υψηλούς ρυθμούς αύξησης των γεννήσεων. Κύρια πηγή εισοδήματος της χώρας, όπως και στην Τυνησία, είναι η γεωργία και ο τουρισμός. Το ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα μετά βίας υπερέβαινε το 2007 τις δύο χιλιάδες δολάρια.

Το Μαρόκο, έγινε γαλλικό προτεκτοράτο το 1912. Με τις συμφωνίες του Σέλ – Σαιν – Κλού (La Celle-Saint-Cloud) στις 6 Νοεμβρίου 1955, το Μαρόκο γίνεται ανεξάρτητο κράτος. Στις ίδιες συμφωνίες καθορίζεται και το πολίτευμα του νέου κράτους, που είναι η βασιλεία και προβλέπεται η επιστροφή του σουλτάνου στην χώρα, με το όνομα Μωχάμεντ V, τον οποίο είχαν καθαιρέσει οι Γάλλοι το 1953, με αποτέλεσμα να ξεσπάσουν εθνικιστικές ταραχές. Το 1956, το Μαρόκο γίνεται ανεξάρτητο κράτος.

Όπως και η γειτονική Τυνησία, το Μαρόκο ακολουθεί από την ανεξαρτησία του μέχρι σήμερα, μία σταθερά φιλοδυτική πολιτική, που ευνοεί το υπάρχον καθεστώς, και ως αντάλλαγμα λαμβάνει την αμέριστη στήριξη της Δύσης. Η στήριξη αυτή όμως δεν επαρκεί για να εξισορροπήσει τις εσωτερικές εντάσεις που δημιουργούνται στην χώρα εξ αιτίας δομικών και συσσωρευμένων οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών προβλημάτων. Έτσι, το Μαρόκο γνωρίζει την ίδια έλλειψη ελευθερίας και δικαιωμάτων, τον ίδιο αυταρχισμό και την ίδια έλλειψη οικονομικής ανάπτυξης με την γειτονική Τυνησία και με τα ίδια αποτελέσματα: περιοδικές ταραχές του ψωμιού και ανησυχητική αύξηση της επιρροής των φονταμενταλιστών ισλαμιστών, η οποία αντιμετωπίζεται με διώξεις.

Όσον αφορά την εξωτερική πολιτική του βασιλείου, το Μαρόκο βρέθηκε αντιμέτωπο με την σοσιαλιστική Αλγερία στο ζήτημα της Δυτικής Σαχάρας. Η περιοχή της Δυτικής Σαχάρας ήταν ισπανική κτήση μέχρι το 1975, οπότε η Μαδρίτη απέσυρε τις δυνάμεις της. Το Μέτωπο Πολισάριο, που διεκδικούσε με ένοπλο αγώνα την ανεξαρτησία της περιοχής, την ανακήρυξε ανεξάρτητο κράτος το 1976. Ωστόσο, την περιοχή αυτή που είναι πλούσια σε φωσφορικά άλατα και αλιεύματα, διεκδικούσαν το Μαρόκο και η Μαυριτανία, που εισέβαλλαν στρατιωτικά στην Δυτική Σαχάρα, προκαλώντας την μαζική έξοδο του λαού των Σαχράουι προς την Αλγερία, η οποία υποστήριζε το Μέτωπο Πολισάριο. Η σύγκρουση διήρκεσε από το 1975 μέχρι το 1991, οπότε επετεύχθη εκεχειρία μέσω του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Το σχέδιο που πρότεινε ο ΟΗΕ προέβλεπε μία μεταβατική περίοδο πέντε ετών, κατά την διάρκεια της οποίας η Δυτική Σαχάρα θα ήταν ημι-αυτόνομο τμήμα του Μαρόκου και στην συνέχεια θα γινόταν δημοψήφισμα στα πλαίσια του οποίου οι κάτοικοι της περιοχής θα αποφαινόταν υπέρ ή κατά της ανεξαρτησίας της Δυτικής Σαχάρας. Το σχέδιο αυτό έγινε δεκτό από το Μέτωπο Πολισάριο αλλά όχι από το Μαρόκο. Μέχρι στιγμής, το ζήτημα της Δυτικής Σαχάρας, παραμένει άλυτο και ξεχασμένο από την διεθνή κοινότητα όπως και οι περίπου εκατό χιλιάδες Σαχράουι πρόσφυγες που βρίσκονται ακόμα στην Αλγερία.

Το Μαρόκο αντιμετωπίζει επίσης προβλήματα με την αντικείμενη Ισπανία, η οποία κατηγορεί το Ραμπάτ ότι δεν κάνει απολύτως τίποτα για να σταματήσει την πλημμυρίδα των λαθρομεταναστών που φθάνουν στις ισπανικές ακτές, ενώ το ζήτημα της κυριότητας της νησίδας Λείλα, για το Ραμπάτ, ή Περσίλ για την Μαδρίτη, έφερε τις δύο χώρες στα πρόθυρα του πολέμου το καλοκαίρι του 2002. Τέλος,

προβλήματα υπάρχουν μεταξύ Ισπανίας και Μαρόκου σχετικά με την κατανομή θαλάσσιων οικονομικών ζωνών, με επίμαχο αντικείμενο την κατανομή του υποθαλάσσιου πετρελαϊκού πλούτου μεταξύ των δύο χωρών.

1.5 Η Μαυριτανία¹¹

Η Μαυριτανία έχει πολύ μεγάλη έκταση, ξεπερνά το ένα εκατομμύριο Km², το οποίο όμως είναι στο μεγαλύτερο μέρος της έρημος. Ο πληθυσμός της μόλις υπερβαίνει τα τρία εκατομμύρια κατοίκους και είναι μία από τις φτωχότερες χώρες του κόσμου, αφού το ετήσιο κατά κεφαλήν εισόδημα φθάνει μόλις τα 852 δολάρια¹².

Η Μαυριτανία υπήρξε γαλλική αποικία από το 1858, ενώ το 1946 προσαρτήθηκε και έγινε γαλλική υπερπόντια κτήση. Τελικά έγινε ανεξάρτητο κράτος το 1960. Το πολίτευμα της χώρας είναι ισλαμική Δημοκρατία, πρόκειται όμως για ένα καθεστώς που βρίσκεται πολύ μακριά από τα δημοκρατικά πρότυπα και το οποίο παραπαίει ανάμεσα στον ισλαμισμό και τα στρατιωτικά πραξικοπήματα. Τον Αύγουστο του 2008, ο στρατηγός Ούλντ Αμπντέλ Αζίζ κατέλαβε με πραξικόπημα την εξουσία και λίγους μήνες αργότερα, παρατήθηκε από το αξίωμα του στρατηγού και κέρδισε τις εκλογές που έγιναν τον Ιούλιο του 2009.

Οι σχέσεις της Μαυριτανίας με τις γειτονικές της χώρες δεν είναι ιδιαίτερα ομαλές είτε λόγω συννοριακών διαφορών είτε λόγω κοινών εδαφικών διεκδικήσεων, όπως συνέβαινε με το Μαρόκο για το έδαφος της Δυτικής Σαχάρας είτε λόγω πολιτικών διαφορών, όπως με την Λιβύη η οποία είχε διακόψει τις σχέσεις της με την Μαυριτανία επειδή συνήψε διπλωματικές σχέσεις με το Ισραήλ και ακολουθούσε φιλοδυτική πολιτική.

Αμερικανοί στρατιωτικοί εκτιμούν ότι οι συνθήκες που επικρατούν στην ζώνη που εκτείνεται από το Κέρας της Αφρικής μέχρι την Μαυριτανία την καθιστούν ιδανική για την ανάπτυξη της δράσης ένοπλων ισλαμικών οργανώσεων της Αλ Κάϊντα. Εκτιμάται μάλιστα ότι τρομοκρατικές επιθέσεις όπως αυτή της 11^{ης} Μαρτίου στην Μαδρίτη έχουν σχέση με την Βόρειο Αφρική.

Για να αποφύγουν το ενδεχόμενο να ανοίξει ένα δεύτερο ισλαμικό μέτωπο, όπως αυτό στο Αφγανιστάν, οι ΗΠΑ εξέταζαν το ενδεχόμενο αποστείλουν εξοπλισμό και εκπαιδευτές στις τοπικές δυνάμεις ασφαλείας αντί να έχουν μαζική στρατιωτική παρουσία στην περιοχή, πράγμα που θα ήταν όχι μόνο δαπανηρό και ατελέσφορο αλλά και πολιτικά ασύμφορο, αφού θα προκαλούσαν την λαϊκή οργή. Το σχέδιο αυτό όμως εγκαταλείφθηκε διότι οι μόνιμοι ισλαμιστές φαίνεται να συνεργάζονται αποδοτικά

¹¹ Σύμφωνα με ορισμένους γεωγράφους, η Μαυριτανία δεν ανήκει στο Μάγκρεμπ αλλά στην λεγόμενη Μαύρη Αφρική και μάλιστα βρέχεται από τον Ατλαντικό και όχι από την Μεσόγειο. Ωστόσο, από εθνολογικής, γλωσσικής και θρησκευτικής απόψεως η Μαυριτανία -που είναι μέλος του Αραβικού Συνδέσμου, η κύρια θρησκεία είναι το Ισλάμ και η επίσημη γλώσσα του κράτους τα κορανικά αραβικά- ανήκει σαφώς στο Μάγκρεμπ. Υπέρ της άποψης αυτής άλλωστε συνηγορεί και το γεγονός των πολιτικών σχέσεων που αναπτύσσονται στην περιοχή έστω και εάν οι σχέσεις αυτές είναι τεταμένες.

¹² Το ποσό αυτό αντιστοιχεί σε 2 δολάρια την ημέρα. Σύμφωνα όμως με διεθνείς στατιστικές, το 20% του πληθυσμού της Μαυριτανίας ζει με 1,25 δολάρια την ημέρα

μεταξύ τους, πράγμα που δεν συμβαίνει όμως με τις κυβερνήσεις των κρατών της περιοχής.

